

ПОРТФОЛІО ЯК АЛЬТЕРНАТИВНИЙ МЕТОД КОНТРОЛЮ В НАВЧАННІ ПЕРЕКЛАДУ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

Сучасна методика викладання перекладу переживає активну фазу становлення й розвитку, що передбачає інтенсивне залучення та розроблення нових засобів навчання й контролю відповідно до ухвалених підходів до формування перекладацької компетентності студентів. Спираючись на основні положення вітчизняного особистісно-діяльнісного підходу, що тісно корелює із зарубіжним соціально-конструктивістським, пропонуємо розглянути перспективи використання перекладацького портфоліо як альтернативного методу контролю в навчанні майбутніх філологів. Детальне вивчення значного практичного досвіду застосування цього методу й технології у методиці викладання іноземних мов та перекладу дало можливість уточнити його дефініцію. На основі таких критеріїв, як мета застосування, кількість власників, тип носія, період компіляції чи використання, визначено різні види перекладацького портфоліо, а саме: навчальне, контрольне, професійне; індивідуальне й групове; паперове та електронне; модульне, семестрове й підсумкове. Додатково запропоновано розрізнити формувальне та підсумкове перекладацьке портфоліо залежно від домінуючої функції контролю, що реалізується за його допомогою. До основних переваг застосування цього методу контролю належать можливість отримувати динамічну валідну й надійну інформацію про перебіг формування й рівень сформованості перекладацької компетентності студентів, здатність сприяти розвитку їхньої автономії й саморегуляції. Такі недоліки перекладацького портфоліо, як трудомісткість укладання, можливо подолати завдяки оптимізації його структури та змісту. Загалом розроблення ефективного контрольного перекладацького портфоліо передбачає формулювання його мети й об'єктів контролю, відбір відповідних матеріалів для демонстрації й оцінювання та розроблення ефективних засобів здійснення рефлексії й самоконтролю студентами, визначення методів і критеріїв його оцінювання, а також ваги перекладацького портфоліо щодо відповідного виду контролю. Передбачається, що структура та зміст контрольного перекладацького портфоліо мають варіюватися залежно від виду перекладу й етапу навчання.

Ключові слова: навчання перекладу, особистісно-діяльнісний підхід, контроль, автентичний контроль, формувальний контроль, підсумковий контроль, альтернативний метод контролю, перекладацьке портфоліо, майбутні філологи.

На сьогоdnішньому етапі методика викладання перекладу переживає фазу активного розвитку, що характеризується інтенсивним запозиченням чинних і формуванням власних підходів до реалізації навчання, адаптацією релевантних і розробленням самостійних дидактичних засобів і прийомів. Контроль, посідаючи виняткове місце у структурі будь-якої системи навчання, завжди становить непересічний інтерес для дослідників, особливо в контексті навчання перекладу як складної когнітивно-креативної білінгвальної мовленнєвої діяльності. Складність цього вимірюваного конструкта вимагає від викладачів залучення різноманітних методів і засобів контролю, здатних забезпечити максимально всебічну й об'єктивну інформацію про стан сформованості у студентів відповідних перекладацьких знань, навичок, умінь і здатностей, що в комплексі забезпечують належну реалізацію перекладу. Саме тому в контексті застосування особистісно-діяльнісного підходу до здійснення контролю в навчанні перекладу в умовах вітчизняних закладів вищої освіти (далі – ЗВО) виникає необхідність не лише у створенні традиційних автентичних завдань на переклад, що зі свого боку вимагають ретельного розроблення перекладацької інструкції, вибору адекватного методу оцінювання якості отриманого перекладацького продукту, але й у використанні альтернативних методів контролю, що є загальною тенденцією в сучасній дидактиці. Окреме місце серед зазначених методів посідає портфоліо, або портфель (з італійської “папка з документами”, “папка спеціаліста”), що в широкому розумінні є способом фіксації, систематизації та оцінки продуктів діяльності людини / групи людей у різних чи окремих галузях [1, с. 188]. З плином часу портфоліо трансформувалося зі звичайного репозитарію робіт і завдань, виконаних студентами, в окремий метод чи навіть технологію навчання, що сприяє підвищенню його ефективності, з одного боку, та дає можливість оцінити його перебіг і результат – з іншого.

У вітчизняній методиці викладання іноземних мов портфоліо як метод чи технологія навчання досліджувалося у різних його проявах: визначено особливості розроблення портфоліо для навчання іншомовного письма (Z. Ramova і M. Andrew, S. Aydin, I. Nicolaidou, S. O. Etheridge) та для оцінки його якості (B. Song і V. August); окреслено роль електронного портфоліо для контролю професійної підготовки майбутнього викладача іноземної мови (S. A. Hung); розроблено професійно орієнтований мовний портфель для економістів (С. Ю. Ніколаєва, Н. В. Ягельська); представлено мовний портфель молодшого школяра як засіб формування його стратегічної компетентності (Л. В. Ягенич); створено мовний портфель для навчання англійського писемного мовлення майбутніх філологів (І. В. Беженар) і студентів немовних спеціальностей (Т. В. Бабенко); мовний портфель для студентів-філологів (І. П. Задорожна). Власне, у методиці викладання перекладу запропоновано мовний портфель для навчання перекладу майбутніх викладачів англійської мови (Я. Г. Фабрична); визначено зміст навчального (A. Galán-Mañas, J. E. Johnson) й професійного перекладацького портфоліо та перспективи їх застосування в навчанні майбутніх перекладачів (A. Galán-Mañas, J. E. Johnson); представлено перекладацьке портфоліо як набір завдань, розроблених для ознайомлення сту-

дентів із реальними умовами реалізації перекладацької діяльності (S. Colina); використано портфоліо як додатковий засіб навчання перекладу (O. Rojas); укладено електронний портфель для викладання курсу із застосування інформаційних технологій у перекладі (C. Rico). Варто зазначити, що в переважній більшості згаданих праць портфоліо використовується швидше як технологія навчання, а не як метод контролю, попри його очевидний потенціал до застосування в такій якості. Саме тому в публікації ставимо собі за *мету* обґрунтувати можливість застосування портфоліо як альтернативного засобу контролю у навчанні перекладу в умовах вітчизняних ЗВО шляхом уточнення його дефініції, виокремлення різних видів перекладацького портфоліо, визначення переваг і недоліків його застосування в навчальному процесі, з'ясування етапів його розроблення й уточнення переліку потенційних компонентів.

Спираючись на аналіз відповідних розвідок, у контексті нашого дослідження під перекладацьким портфоліо розуміємо альтернативний метод контролю, що передбачає оцінку впорядкованого за певним принципом набору перекладів і супутніх їм продуктів перекладацької, рефлексивної та інших суміжних із ними видів діяльності студента, що повною мірою відображають увесь спектр його досягнень протягом визначеного відрізка навчального процесу.

Чимало дослідників розглядають портфоліо як своєрідний інтегративний засіб, що органічно поєднує двобічний процес навчання й контролю, акумулюючи перекладацький досвід студентів та його різнопланову, зокрема й рефлексивну оцінку, даючи змогу в такий спосіб додатково реалізувати положення актуальних на сьогодні колаборативного, експериментального та рефлексивного підходів до навчання й контролю перекладу [6; 7]. Саме тому основними напрямками застосування перекладацького портфоліо є такі: 1) формування перекладацької компетентності студентів (навчальне перекладацьке портфоліо); 2) реалізація послідовного контролю з боку викладача й самоконтролю з боку студента [5] перебігу її вдосконалення та констатація проміжного й остаточного рівнів її сформованості (контрольне перекладацьке портфоліо); 3) репрезентація окремих компонентів перекладацького портфоліо потенційним роботодавцям із метою подальшого працевлаштування [4] (професійне перекладацьке портфоліо).

За типом носія, на якому воно подається, розрізняють паперові й електронні портфоліо [1; 6]. Причому саме останні, що передбачають публікацію матеріалів на різноманітних інтернет-платформах (YouTube, Scribd, Blogger, Slideshare) [8], набувають усе більшої популярності завдяки своїм гнучкості, портативності й мобільності, легкості у використанні та зберіганні, можливості долучати цифрові матеріали, збережені у різних форматах (аудіо, відео, графічне зображення тощо) й постійно оновлюватися, доступності й відкритості для значно ширшого кола зацікавлених осіб, безкоштовності й простоти в копіюванні й використанні [10]. Крім того, зафіксовано дослідження, які свідчать про формування позитивного ставлення студентів до навчання, розвиток їхнього критичного мислення й рефлексивної поведінки у разі застосування саме електронного варіанта портфоліо [9].

За кількістю розробників виокремлюють індивідуальне й групове портфоліо, за періодом копіювання чи використання – модульне, семестрове й підсумкове [1, с. 190], кожне з яких має свої перспективи для застосування з метою контролю навчання перекладу майбутніх філологів за умови уточнення його структури й критеріїв оцінювання.

До найбільших переваг портфоліо належать забезпечення умов для розвитку автономії студентів. Адже, укладаючи власне перекладацьке портфоліо, студентів доводиться самостійно визначати цілі й завдання, планувати розклад своєї діяльності, рефлексувати й оцінювати власні здобутки й результати, реагувати на коментарі викладача й колег, оцінювати діяльність одногрупників, розвиваючи, відповідно, навички й уміння міжособистісної взаємодії. Безпосередньо беручи участь у процесі контролю, студенти значно краще усвідомлюють процедуру його реалізації, зміст критеріїв оцінювання, що є надзвичайно важливим для майбутньої перекладацької діяльності. При цьому прогноуються досить висока валідність і надійність отриманих у такий спосіб результатів контролю. Оскільки за таких обставин перекладацька діяльність розгортається майже в повному обсязі, у природному середовищі та підлягає мінімальним зовнішнім впливам. Крім того, лонгитюдний і перехресний спосіб отримання інформації щодо якості множини перекладацьких продуктів є значно репрезентативнішим щодо реальної здатності студентів перекладати, аніж оцінка лімітованого в часі окремого перекладу з обмеженою кількістю перекладацьких проблем для розв'язання, виконаного під час іспиту чи заліку. Ба більше, подібний засіб контролю, на відміну від традиційних, здатний відстежити динаміку процесу формування перекладацьких навичок і вмінь, визначити проблеми та перешкоди на шляху до запланованих навчальних цілей. Ретельний аналіз змісту перекладацького портфоліо також дає змогу викладачеві зробити висновки про особистісний і професійний розвиток студентів загалом [3; 4].

Студенти, які навчалися з використанням цієї технології, насамперед вказують на такі її недоліки, як монотонність і трудоємність процедури укладання перекладацького портфоліо [3; 5]. Це змушує зосередитися на визначенні його оптимального змісту. Найскладнішими для виконання виявилися коментування робіт колег, виправлення й коригування власних перекладів, застосування різноманітних прийомів рефлексії й самоконтролю. Це зі свого боку спонукає до вдосконалення засобів реалізації самоконтролю, передбачених перекладацьким портфоліо.

Для успішного функціонування портфоліо як методу контролю варто чітко визначити його мету та об'єкт, перелік матеріалів, які забезпечуватимуть її досягнення, а також критерії їх (наданих матеріалів) оцінювання. Важливою передумовою використання портфоліо є забезпечення ситуації ефективного

спілкування зі студентами під час його комплектування, що має сприяти усвідомленню ними цілей, методів і прийомів роботи над власним перекладацьким портфоліо, а також критеріїв для його оцінювання. У цьому випадку вирішального значення набуває зворотний зв'язок, покликаний перетворити процес оцінювання з монологу на діалог [7].

Визначені мета й об'єкт перекладацького портфоліо, відповідно, детермінують його структуру та зміст. Саме тому формат навчального перекладацького портфоліо – досить гнучкий. Деякі портфоліо ретроспективно охоплюють увесь процес навчання, включно з результатами виконання різних перекладацьких завдань на шляху до формування відповідних перекладацьких навичок і вмінь, тоді як інші – обмежуються лише найкращими зразками виконання перекладу [3; 4; 6; 7]. Відповідно, перекладацькі портфоліо можуть використовуватися як засоби формуального, так і підсумкового контролю. На самому початку використання перекладацького портфоліо у навчальному процесі фахівці радять зосередитися лише на одній чітко визначеній меті й послуговуватися простою структурою [7]. На нашу думку, подібна рекомендація стосується й використання портфоліо з метою реалізації контролю.

Зокрема, модифікуючи вказівки щодо розроблення навчального портфоліо [2], пропонуємо такий алгоритм укладання контрольного перекладацького портфоліо: 1) визначити його мету та об'єкт відповідно до програми навчальної дисципліни; 2) обрати продукти, які забезпечать оцінку процесу та / або результату формування відповідних компонентів перекладацької компетентності, яка вважається своєрідною точкою відліку у створенні кожного окремого портфоліо [8]; 3) розробити функціональні засоби здійснення самоконтролю, якими студенти користуватимуться для самооцінки виконання й відбору цих завдань; 4) обрати метод і критерії оцінювання перекладацького портфоліо; 4) визначити його питому вагу в межах відповідного виду контролю.

Аналіз релевантних зарубіжних досліджень дав змогу виокремити такі варіанти наповнення навчальних перекладацьких портфоліо, які цілком відповідають вимогам щодо їх застосування з метою контролю: 1) добірка усіх перекладів та їхніх попередніх версій, додаткових матеріалів, що використовувалися під час виконання перекладу й пов'язаних із ними завдань, самозвіт, який мав укладатися посеред семестру й наприкінці за попередньо поданим планом [7], що є типовим для формуального контролю, адже дає змогу відстежити прогрес студентів у процесі навчання перекладу; 2) систематизована добірка перекладів, виконаних студентами, самоконтроль на основі наданих викладачем критеріїв зі шкалами оцінювання та рефлексія у вигляді звіту із завершення вивчення дисципліни [5], що відповідає специфіці реалізації підсумкового контролю. Орієнтовними критеріями оцінки укладання перекладацького портфоліо студентами можуть бути такі: наповненість (наявність усіх зазначених елементів); загальна якість включених перекладів; якість рефлексивного звіту чи інших матеріалів самоконтролю й самооцінки; серйозність та етичність підходу до укладання портфоліо; впорядкованість і презентація його матеріалів тощо [5].

У будь-якому разі внаслідок використання перекладацького портфоліо як засобу контролю студенти отримують досить якісний перекладацький продукт із завершення вивчення дисципліни шляхом отримання певних коментарів із боку як викладача, так і колег, залежно від передбаченої процедури його укладання, а не просто перевірені чи виправлені викладачем спроби перекладу.

Ефективність реалізації самоконтролю й самооцінювання під час компіювання перекладацького портфоліо студентами забезпечується чіткістю й експліцитністю формулювань критеріїв його оцінювання, що обов'язково мають повідомлятися й пояснюватися студентам заздалегідь [Galán-Mañas, 2019, с. 5].

Висновки. Отже, перекладацьке портфоліо є перспективним методом альтернативного контролю завдяки можливості повноцінної реалізації його як формуальної, так і констатувальної функції. Результати, отримані за допомогою перекладацького портфоліо, укладеного шляхом формулювання його цілей та об'єктів контролю, відбором релевантних демонстраційних матеріалів, забезпеченням надійних засобів для здійснення рефлексії й самоконтролю студентами та визначенням критеріїв оцінювання, здатні забезпечити надійну й валідну інформацію про перебіг та / або результат формування у них перекладацької компетентності. Наступним кроком нашого дослідження має стати розроблення перекладацького портфоліо для визначення рівня сформованості у студентів перекладацької компетентності в окремому виді перекладу з її подальшою емпіричною перевіркою.

Використана література:

1. Сучасні технології навчання іноземних мов і культур у загальноосвітніх і вищих навчальних закладах: колективна монографія / С. Ю. Ніколаєва та ін. ; заг. ред. С. Ю. Ніколаєва. Київ : Ленвіт, 2015. 444 с.
2. Escobar C. La evaluación. *Didáctica de las lenguas extranjeras en la educación secundaria.* / ed. L. Nussbaum & M. Bernaus. Madrid : Síntesis, 2001. P. 605–639.
3. Galán-Mañas A. Learning portfolio in translator training: the tool of choice for competence development and assessment. *The Interpreter and Translator.* 2016. Vol. 10(2). P. 1–23.
4. Galán-Mañas A. Professional portfolio in translator training: professional competence development and assessment. *The Interpreter and Translator Trainer.* 2019. Vol. 13 (1). P. 1–21.
5. Giaber J. M. An integrated approach to teaching translation practice: teacher's approach and students' evaluation. *The Interpreter and Translator Trainer.* 2018. Vol. 12(3). P. 257–281.
6. Insai S. Learning Portfolios in Translation Classroom. *Arab World English Journal.* 2013. No 2. P. 96–106.

7. Johnson J. E. Learning through portfolios in the translation classroom. *Beyond the Ivory Tower: Rethinking translation pedagogy* / ed. B. J. Baer & G. S. Koby. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2003. Chapter 2. P. 97–116.
8. Rico C. The ePortfolio: constructing learning in translation technology. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2017. Vol. 11 (1). P. 1–18.
9. Ustunel E., Deren E. The effects of e-portfolio based assessment on students' perceptions of educational environment. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2010. Vol. 2. P. 1477–1481.
10. Xe W. N. Y., Pang V., Hiew W. A Review of E-Portfolios in Malaysian Higher Education. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*. 2019. Vol. 8 (4). P. 301–311.

References:

1. Suchasni tekhnologhiji navchannja inozemnykh mov i kul'tur u zaghaljnoosvitnikh i vyshhykh navchal'nykh zakladakh: kollektivna monografija [Modern technologies for teaching foreign languages and cultures in secondary and higher educational establishments] / S. Ju. Nikolajeva et al; ed. S. Ju. Nikolajeva. Kyiv : Lenvit, 2015. 444 s. [in Ukrainian].
2. Escobar C. La evaluación. Didáctica de las lenguas extranjeras en la educación secundaria. / ed. L. Nussbaum & M. Bernaus. Madrid: Síntesis, 2001. P. 605–639 [in Spanish].
3. Galán-Mañas A. Learning portfolio in translator training: the tool of choice for competence development and assessment. *The Interpreter and Translator*. 2016. Vol. 10 (2). P. 1–23 [in English].
4. Galán-Mañas A. Professional portfolio in translator training: professional competence development and assessment. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2019. Vol. 13 (1). P. 1–21 [in English].
5. Giaber J. M. An integrated approach to teaching translation practice: teacher's approach and students' evaluation. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2018. Vol. 12(3). P. 257–281 [in English].
6. Insai S. Learning Portfolios in Translation Classroom. *Arab World English Journal*. 2013. No 2. P. 96–106 [in English].
7. Johnson J. E. Learning through portfolios in the translation classroom. *Beyond the Ivory Tower: Rethinking translation pedagogy* / ed. B. J. Baer & G. S. Koby. Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamin Publishing Company, 2003. Chapter 2. P. 97–116 [in English].
8. Rico C. The ePortfolio: constructing learning in translation technology. *The Interpreter and Translator Trainer*. 2017. Vol. 11 (1). P. 1–18 [in English].
9. Ustunel E., Deren E. The effects of e-portfolio based assessment on students' perceptions of educational environment. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 2010. Vol. 2. P. 1477–1481 [in English].
10. Xe W. N. Y., Pang V., Hiew W. A Review of E-Portfolios in Malaysian Higher Education. *International Journal of Academic Research in Progressive Education and Development*. 2019. Vol. 8(4). P. 301–311 [in English].

Korol T. H. Portfolio as an alternative assessment tool in teaching translation to prospective philologists

Modern translation pedagogy experiences booming development nowadays. It requires intense adoption and elaboration of new training and assessment tools relevant to currently accepted approaches to translation competence acquisition by the students. On the basis of the key provisions of the domestic personality-and-activity-based approach, which closely correlates with the foreign social constructivist one, the revision of translation portfolio potential as an alternative assessment tool in prospective philologists training is recommended. The precise study of significant foreign empirical evidence in the application of this tool and technology for the sake of foreign languages teaching methodology provided enough ground for the defining of this concept. Different types of translation portfolios such as learning, assessment, or professional; personal or team; paper or electronic; module, term or final were determined according to the following criteria: application goal, number of compilers, storage and presentation medium, period of collecting and using. In addition, formative and summative translation portfolios were distinguished depending on the dominant assessment function put into effect with its help. Opportunity to receive dynamic, valid and reliable information on the process and results of translation competence acquisition by the students as well as the ability to promote the development of their autonomy and self-regulation were recognized as the main advantages of the assessment method under consideration. Such disadvantages of translation portfolio as exhausting and time-consuming compilation and collection procedures can be overcome due to the optimization of its content and structure. In general, efficient assessment translation portfolio should be developed by determining its goals and assessment objects, selecting appropriate showcase materials for evaluation and working out proper tools for students' reflection and self-assessment, elaborating assessment methods and criteria as well as weighing translation portfolio against the relevant assessment type. The variation of translation portfolio content and structure can be explained with the translation type and training stage.

Key words: teaching translation, social constructivist approach, assessment, authentic assessment, formative assessment, summative assessment, alternative assessment tool, translation portfolio, prospective philologists.